

ЖАЛІНСЬКА І. В.

*старший науковий співробітник
відділу соціально-демографічної статистики
Інституту демографії і соціальних досліджень імені М.В. Птухи
м. Київ, Україна*

ОРІЄНТОВАНА НА ПРАЦЮ МАТРИЦЯ СОЦІАЛЬНИХ РАХУНКІВ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ АНАЛІЗУ

Сучасна економічна політика має бути не просто збалансована з заявленими державою соціальними цілями розвитку, скоріш мова має йти про досягнення соціально значущих цілей розвитку суспільства за допомогою зваженої соціально-економічної політики. Власне, соціальні та економічні процеси не можуть розглядатися окремо без аналізу їх взаємовпливу. Вочевидь, результати впровадження політики стають більш розгалуженими, складнішими та важко прогнозованими. Для їх вимірювання та оцінки дослідники потребують більш досконалих, деталізованих методів дослідження. Одним з перспективних напрямів розвитку такого роду досліджень є використання матриці соціальних рахунків (далі – МСР). Сфера їх застосування є доволі різною – вони можуть бути орієнтовані на навколишнє середовище, робочу силу, інвестиції тощо [1, с. 425]. Доволі широкого розповсюдження набули орієнтовані на працю МСР. Для України вивчення досвіду використання такого інструменту дослідження ринку праці є вкрай важливим та актуальним на фоні необхідності розробки та впровадження ефективної соціально-економічної політики на ринку праці.

Метою дослідження є визначення загальної характеристики орієнтованої на працю МСР, її ролі в аналізі соціально-економічних та соціально-демографічних процесів з врахуванням можливостей її використання в Україні.

Поява та розвиток МСР відбувалися на основі широкого застосування матриці національних рахунків (далі – МНР), яка надає загальну картину існуючих взаємозв'язків в економіці країни, висвітлюючи основні розподільчі процеси. Представлення національних рахунків у матричній формі було

запропоновано Р. Стоуном у 40-х–50-х роках минулого століття та в подальшому продовжено їх розробку багатьма вченими [1, с. 424]. Наразі соціально-економічний аналіз із застосуванням МСР проводиться як невід'ємна частина концепцій національних рахунків, що призвело до включення розділів по МСР до стандартів системи національних рахунків [1]. Наразі свою увагу вчені фокусують на проблемах практичного та методологічного характеру, які виникають у зв'язку з застосуванням МСР в системі національного рахівництва різних країн.

МСР є доволі поширеною в якості практичного інструментарію дослідження економічних процесів за кордоном, натомість в Україні відсутній достатній досвід їх застосування. Зауважимо, що базуючись на загальних методологічних підходах, побудова та застосування МСР, зокрема орієнтованої на працю, суттєво залежить від особливостей статистичної системи кожної країни. Це обумовлює необхідність активізації наукових пошуків вітчизняними науковцями. Підкреслимо, що в Україні проводиться побудова МНР та існують суттєві статистичні ресурси щодо дослідження домогосподарств та ринку робочої сили, що надає практичні можливості для розвитку МСР.

В загальному вигляді МСР – це балансова модель, що складається з набору взаємопов'язаних статистичних таблиць, які являють собою схематичне зображення економічних потоків для різних інституційних одиниць або груп в певний момент часу, в тому числі економічну діяльність та споживчі товари, виробничі фактори й деякі установи. Така модель слугує аналітичним інструментом, який дозволяє поєднати макроекономічну інформацію з іншими масивами економічної статистики, перш за все соціального характеру [2, с. 151].

Будучи своєрідним „розширеним” варіантом МНР, окремих її взаємозв'язків, МСР створює базу для більш детального аналізу розподільчих процесів, в тому числі – формування та розподілу доходів серед різних соціальних груп з деталізацією за певним критерієм. Важливо зауважити, що, окрім статистики соціального характеру, розширення клітинок МНР може

відбуватися і за допомогою іншої статистики. Дослідники допускають використання додаткової інформації, що дає змогу побудувати розширені монетарні, фізичні та часові таблиці, які, відповідно, здатні описати економічні, соціальні, екологічні та інші аспекти діяльності людини на комплексній основі [1, с. 425]. Таким чином, існує можливість досліджувати явища та процеси в системах, які не можуть бути прямо оцінені у грошовій формі та не відображаються у МНР. Такі системи мають назву сателітних (супроводжуючих) систем [1, с. 403]. З одного боку, вони знаходяться в рамках національних рахунків і відносяться до основної частини комплексної економічної статистики. З іншого боку, відображаючи специфіку певної галузі, вони також пов'язані з конкретною інформаційною системою. Тому, зберігаючи тісні зв'язки з центральними рахунками, сателітні системи полегшують аналіз в конкретних областях в рамках макроекономічних рахунків і аналізу [1, с. 403]. Досвід розробки орієнтованої на працю МСР мають декілька країн ЄС. Так, оцінка ринку праці зі застосуванням МСР проводилась в Нідерландах, Італії, Португалії, Фінляндії [3, с. 47–49].

В орієнтованій на працю МСР основна увага приділяється ролі населення в економіці через дослідження попиту та пропозицію на робочу силу через опису типу витрат праці та типів домашніх господарств за джерелами доходів відповідно. В залежності від цілей аналізу в матрицю можуть бути інтегровані додаткові виміри. Таким чином, охоплюючи дві різні статистичні системи: МНР та рахунки робочої сили, МСР забезпечує ув'язку макроекономічної статистики зі статистикою робочої сили та домашніх господарств і дає змогу проводити аналіз політики з використанням відповідних показників [4].

В якості прикладу можемо навести основні аспекти побудови орієнтованої на працю МСР в Португалії [4]. Методологічні підходи до побудови такої матриці становлять предмет інших досліджень. У відповідності до зазначених нами цілей зупинимось на отриманих результатах. Джерелами даних для побудови МСР слугували Обстеження бюджетів домогосподарств, адміністративні дані Міністерства праці та соціального забезпечення й

Обстеження робочої сили в Португалії. Агреговані оцінки національних рахунків виконували функцію абсолютних обмежень. Витрати праці (попит на робочу силу) описуються через доходи: заробітну плату і змішаний дохід, оскільки вони являють собою плату за використання праці в виробничому процесі. Надалі оплата праці та змішаний дохід дезагрегуються за типом робочої сили: статтю і щодо кожної статі – рівнем освіти. Ці дані представляються у розбивці по галузях. З точки зору пропозиції робочої сили досліджується інституційний сектор домашніх господарств за основними джерелами доходів: винагорода і заробітна плата, змішаний дохід (включаючи дохід від власності), доходи у зв'язку зі старістю та інші трансферні доходи.

Наведемо основні аналітичні напрями використання орієнтованої на працю МСР [4]. Це є корисний інструмент для вимірювання росту продуктивності праці. Вивчення структури робочої сили в розбивці по галузях з точки зору статі та освітнього рівня дає змогу отримувати інформацію про склад робочої сили і затрати праці на рівні кожної галузі. Наприклад, можна розрахувати по кожній галузі відсоток високоосвічених жінок або чоловіків із середньою освітою і по кожній з цих груп відповідні витрати на робочу силу.

Вимірювання різниці в оплаті праці залежно від статі в розбивці по галузях і по країнах завдяки розрахунку МСР є ще одним важливим видом використання цього інструменту. Те ж саме можна сказати і щодо різниці в оплаті праці в залежності від рівня освіти в комбінації з розбивкою по статі. За допомогою МСР може бути також розрахована заробітна плата найманих працівників в розрахунку на душу населення. Для аналізу політики наявність часових рядів МСР також має важливе значення для цілей вимірювання впливу можливих змін в структурі робочої сили одночасно з точки зору складу і в міжгалузевому розрізі.

Таким чином, МСР виступають гнучким аналітичним інструментом соціально-економічної політики, зокрема ринку праці. На відміни від МНР матриці соціальних рахунків не мають жорсткого формату, що пояснюється відмінностями в побудові національних статистичних обстежень, особливо на

мікрорівні. Окрім того, кожна національна економіка має свої специфічні проблеми, для розв'язання яких має слугувати МСР в кожному конкретному випадку. Тому завдання побудови МСР суттєво різняться між країнами та покликані вирішувати в принципі різні завдання як для розвинутих країн, так і для країн, що розвиваються. Для розвинених країн – це більш чутливий інструмент аналізу, для країн, що розвиваються – можливість оцінки наслідків політики. Отже, поряд з можливістю використання вже напрацьованих методів побудови МСР, перед дослідниками постає завдання узгодження наявної статистичної бази, безпосередньо завдань побудови МСР з уже наявним та розробленими методологічними підходами. Це, безумовно, матиме наслідки як в плані розвитку методологічних підходів, так і розвитку статистичної бази, зокрема в Україні.

Література:

1. Eurostat Manual of Supply, Use and Input-Output Tables [Електронний ресурс] / European Commission Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 590 pp. — Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-07-013/EN/KS-RA-07-013-EN.PDF.
2. Мартякова Е. В. Использование матрицы социальных счетов для оценки мультипликативных эффектов в экономике / Е. В. Мартякова, В. В. Лепа. // Наукові праці ДонНТУ. Серія : економічна. – 2005. – Випуск 100-2. – С. 150–157.
3. Handbook on social accounting matrices and labour accounts [Електронний ресурс] / Population and social conditions. – European commission, 2003. – 3/2003/E/N 23. – 200 p. – Режим доступу : <http://forum.europa.eu.int/Members/irc/dsis/employ/home>.
4. Матрицы счетов для анализа социальных процессов [Електронний ресурс] / Записка Статистического управления Португалии // Европейская экономическая политика, 2008. – ECE/CES/GE.30/2008/15. – 17 с. – Режим доступу : <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.30/2008/15.r.pdf>.